

Petr GRULICH

Četnictvo v Hradci Králové: Úvod do jeho struktury ve třicátých letech 20. století

Abstract: Gendarmerie in Hradec Králové, Introduction to Its Structure in the 1930s

The study tries to summarize the current knowledge of the activities of particular sections of the gendarmerie in Hradec Králové in the 1930s. The attention is paid not only to the organization of the gendarmerie, but also to its duties and circumstances under which they worked in the observed period. The organization and activity of the gendarmerie in Hradec Králové are presented in the context of the statewide events and the organization of security.

Key words: gendarmerie – Hradec Králové – 1930s – security troops

Činnost, život a působnost četnictva v první a druhé Československé republice se dnes stává předmětem řady televizních a filmových zpracování, stejně jako příběhů lehkí i vážnější literatury. V posledních letech se v obecné rovině významně zlepšila i situace v oblasti odborné historiografie četnictva. Nejde jen o tematiku kriminologickou, ale i o problematiku organizační či o postavení četnictva ve společnosti. Vedle novinových článků se pozvolna objevují i žádoucí studie v odborných časopisech a odborné monografie. Mezi současnými historiky zabývajícími se dějinami četnictva je pro širokou veřejnost bezpochyby nejznámější Michal Dlouhý, který je za posledních 25 let autorem několika desítek titulů z oblasti odborné literatury i literatury faktu.¹ Současně se však problematice četnických dějin začíná věnovat celá řada mladých autorů, kteří pomáhají zaplňovat bílé plochy v četnických dějinách. Velmi aktivní jsou v tomto směru zejména moravští a slezští historici. Z publikačně nejagilnějších lze zmínit např. Ondřeje

1 Citovat zde všechny práce Michala Dlouhého nemá pro náš účel smysl. Jedná se o 14 monografií z oblasti literatury faktu, několik desítek studií a článků publikovaných v klasických i elektronických médiích, z nichž řadu lze opět zařadit mezi literaturu „lehčí“, některé však mezi literaturu odbornou. Současně je však M. Dlouhý autorem i několika prací ryze odborného rázu, z nichž nejnovější je Michal DLOUHÝ, *Století četnické kriminalistiky. Historie kriminalistiky u četnictva na území České republiky*, Cheb 2014.

Koláře ze Slezského zemského muzea.² Velmi významnou roli pro poznání dějin četnictva pak hrají pravidelné konference policejních historiků, které jsou pořádány Muzeem Policie ČR v Praze. Výstupem z nich jsou sborníky, které ovšem nejsou v knihovni síti běžně dostupné. Na podzim roku 2014 se konal 9. ročník konference. Stále rostoucí význam pak v této oblasti historického bádání mají vysokoškolské kvalifikační práce.³ O četnictvu bylo v nedávné minulosti mnoho napsáno i díky stále rostoucí popularitě témat týkajících se sudetoněmecké revolty, jíž se československé četnictvo účastnilo jako jeden z klíčových činitelů.⁴ I tak ovšem historici zabývající se četnickými dějinami tvoří velmi úzkou skupinu osob.⁵

Činnost a organizace četnictva v první polovině 20. století tak nadále skýtá veliké množství bílých míst. Dokonce lze říci, že tato bílá místa mnohde převažují, což je dáno obecně nedobrym stavem pramenné základy k tématice zejména v regionech, jak je ostatně uvedeno níže. Právě regionální poměry v dochovalosti pramenů jsou velmi různorodé. Stále tak mohou zejména mezi laickou veřejností ještě přezívat některé bipolární pohledy, výkladové zkratky či romantizující klišé. U prvorepublikového četnictva se za poslední dvě desetiletí tato klišé proměnila od archetypu krvelačného sboru střilejícího do demonstrujícího dělnictva, obecně proklamovaného předlistopadovou literaturou, k archetypu veskrze čestného a výhradně vlastenecky smýšlejícího ochránce československé zákonitosti a demokracie, podpořeného zejména soudobou literaturou faktu a některými televizními díly. Ještě schematictější situace panuje, pokud jde o roli četnictva protektorátního, na nějž veřejnost stále nahlíží velmi bipolárně podle místní historické

2 Ondřej Kolář je od roku 2009 autorem více než dvaceti odborných časopiseckých studií a publikací podobného charakteru.

3 Např. systém Theses.cz, jenž je nejobsáhlejším repozitářem vysokoškolských kvalifikačních prací v ČR, obsahuje na dvě desítky prací o dějinách četnictva. To však zdaleka není konečné číslo, protože všechny vysoké školy nejsou do tohoto repozitáře zapojeny. Z nejzajímavějších prací lze zmínit např. Jaroslava KACETLOVÁ, *Četnictvo na cestě od monarchie k republice. Budování četnického sboru v Československu v letech 1918–1925*, FF MU Brno 2013; Jaroslava PLOSOVÁ, *Situace četnictva a jeho obraz ve společnosti ve 20. a na počátku 30. let 20. století na příkladu Zemského četnického velitelství v Brně*, FF MU Brno 2006; Ivana BARTEČKOVÁ, *Činnost Zemského četnického velitelství ve Slezsku v letech 1918–1928*, FF UP Olomouc 2013.

4 Zde lze zmínit např. publikace vydávané Československou obcí legionářskou – Jednotou Mladá Boleslav, kupříkladu Jaroslav BENEŠ, *Stráž obrany státu*, Dvůr Králové nad Labem 2007 nebo částečně i Jan JUŘENA, *Soumrak nad českým Podkrkonoším. Německá okupace Novopacka a Jilemnicka v roce 1938*, Dvůr Králové nad Labem 2013. Stejně tak opět existuje celá škála kvalifikačních prací, z nichž můžeme vybrat např. Petr KLINOVSKEÝ, *Četnictvo a Stráž obrany státu na Děčínsku v letech 1935–1938*, FF UJEP Ústí nad Labem 2010 a mnoho jiných.

5 Např. Rejstřík informací o výsledcích výzkumu a vývoje v ČR (RIV) obsahuje pouze 10 titulů s klíčovým slovem četnictvo. To již cosi vypovídá.

zkušenosti.⁶ Podobné prázdno panuje jak mezi laickou, tak často i odbornou veřejností v oblasti plnění úkonů veřejné správy a samosprávy četnictvem. Veřejnost tak obvykle v četnictvu vidí jen a pouze rameno spravedlnosti, zatímco to plnilo celou škálu úkonů civilního charakteru.⁷ Pro české vojenské, policejní a správní dějiny je tedy stále regionální četnická historiografie velikou výzvou.

Pokud jde o dějiny četnictva v Hradci Králové a jeho nejbližším okolí, pak zde je historiografická situace opravdu nedobrá. Téma, ať již jde o éru před vznikem Československa, během první republiky a nakonec i během protektorátu, nebylo dosud nikým zpracováno, ba ani hlouběji dotčeno. Okrajové zmínky sporadicky nalezneme v dílčí publikační činnosti zejm. časopisecké povahy a stručnou, leč kusou svodku pak v nedávno vydané *Encyklopedii Hradce Králové*.⁸ Hradci Králové se v četnické problematice vyhýbají i vysokoškolští studenti.⁹ V této situaci pak nezbývá než přiznat, že nejvíce pro popularizaci hradeckého četnického sboru nakonec učinili tvůrci televizního seriálu *Četnické humoresky* brněnského studia České televize. Tento seriál byl ostatně tím počinem, který největším způsobem přispěl k popularizaci tohoto bezpečnostního sboru mezi veřejností. Že televizně seriálové personální složení Četnické pátrací stanice Brno je přepisem skutečného složení Četnické pátrací stanice Hradec Králové, je nakonec veřejnosti stále více známo. Mnoho na tom nemění různé literární licence v podobě záměn křesťanských jmen i funkcí a osudů jednotlivých četníků.¹⁰

Výše popsaná situace v historiografii hradeckého četnictva je dána zejména stavem a dostupností pramenné základny k tématu. Ta je totiž silně torzovitá a v řadě případů

6 Zde budiž klasickým regionálním příkladem např. čin štábního strážmistra Karla Půlpána, který v Pardubicích-Trnové zastřelil odpočívajícího člena paraskupiny Silver A Jiřího Tolara Potůčka versus činy vrchního strážmistra Karla Kněze, který tutéž paraskupinu v oblasti Ležáků kryl. Přitom i pardubické četnictvo mělo své pozitivní válečné hrdiny, jako např. npor. Josefa Trnku. Ale to je již jiný příběh.

7 Opět namátkově např. role četnictva při řešení odbytové krize žulových lomů na Skutečsku, viz Emil VORÁČEK a kol., *Dějiny Skutče*, Pardubice 2011, s. 204.

8 Např. Jan FALTA, *Bydlení ve veřejných budovách "salonu republiky"*. *Ztracená funkcionalistická „vila“ přednosty Okresního úřadu v Hradci Králové*, in: Královéhradecko – historický sborník pro poučenou veřejnost 7, 2010, s. 61–63, aj. Dále kolektiv autorů, *Encyklopedie města Hradec Králové, díl 1*, Hradec Králové 2011.

9 Problematice četnictva v Hradci Králové a okolí se žádá z kvalifikačních prací obhájených na Univerzitě Hradec Králové, ale ani na ostatních univerzitách, sružených v Theses.cz nevěnovala. Autorovi není známa existence takto tematicky zaměřené práce ani na ostatních univerzitách. Taktéž žádný z místně příslušných archivů v Hradci Králové a Zámrsku neevduje valný badatelský zájem o uvedené fondy. Výjimku pochopitelně tvoří publikace Lukáše Mazúcha, pramenící z projektu specifického výzkumu na FF UHK, který jmenovaný řešil spolu s autorem této studie – zejména Lukáš MAZÚCH, *Z případů četnictva v okolí Hradce Králové v letech 1914–1945*, *Východočeské listy historické* 30, 2013, s. 199–213.

10 Michal DLOUHÝ, *Humoresky vážně*, Praha 2007, s. 16–17.

tzv. v rozsypu. Existují archivní fondy exponovaného četnického důstojníka v Hradci Králové a četnického oddělení v Hradci Králové, ovšem jejich obsah zahrnuje ve větší míře pouze protektorátní období, zatímco éra první republiky je zastoupena opravdu sporadicky.¹¹ Podobná situace panuje také v případě archivního fondu okresního četnického velitelství, který je veřejnosti nepřístupný, stejně jako všechny ostatní archivní fondy četnictva z Královéhradecka. Výjimku tvoří fond pátrací stanice, ten přístupný je, avšak i on je tvořen pouze zlomkem původního materiálu. Chce-li badatel rekonstruovat činnost jednotlivých místních četnických stanic v okrese Hradec Králové, musí se smířit se skutečností, že fondy těchto stanic sice existují, což již samo o sobě je vzácnou výjimkou, ale pocházejí obvykle pouze z části třicátých let 20. století. Jde převážně o služební knihy obchůzek, jejichž vypovídací hodnota je silně nevyrovnaná a je závislá na tom, jak se který službu konající četník rozepsal. Zcela pak chybí registraturní pomůcky k těmto služebním knihám, což znesnadňuje identifikaci jednotlivých úkonů četnictva. Chybějící dvacátá léta a zbytek let třicátých na těchto stanicích je potom nutné složitě rekonstruovat za pomoci vedlejších pramenů, např. pomocí dobového tisku, který však může poskytnout pouze neúplný pohled na věc a navíc častěji redukováný pouze na vlastní město Hradec Králové, méně již zmiňující jeho okolí. Řada sdělení dobového tisku pochopitelně neobstojí před kritikou pramene a je tedy třeba onu pomyslnou mozaiku skládat dále. Dalším zdrojem možných informací jsou potom archivní fondy měst, obcí a zejména okresního úřadu. Dobré informace k jednotlivým případům mohou samozřejmě poskytnout soudní spisy okresního soudu a soudů krajských, ty ale mnoho nevypoví k organizaci četnictva a je třeba mít prvotní informaci, který případ badatel hledá. V centrálních archivních fondech (Zemské četnické velitelství Praha, Generální velitel četnictva a Ministerstvo vnitra – stará registratura + presidiální agenda) lze pochopitelně získat celou řadu informací. Jde zejména o různé statistické výkazy a hlášení, ovšem zpravidla za vyšší četnické útvary, a také různé kartotéky mužstva a důstojníků, byť i ty se váží spíše k třicátým a čtyřicátým létům. Rozkrýt systematicky činnost jednotlivých stanic však není ani pomocí těchto fondů možné.¹² Z ostatních pramenů lze okrajově zmínit použitelnost různých adresářů, atp. Pokud jde o muzejní sbírky, Muzeum východních Čech v Hradci Králové bohužel zásadními zdroji k tématu nedisponuje. Zajímavým zdrojem informací jsou sbírky Muzea Policie ČR, kde jsou uloženy např. pátrací oběžníky či kalendáře četnictva (ty jsou však i v některých archivech). Posledním významným okruhem možných písemných, tištěných či fotografických pramenů

11 Nicméně všechny četnické fondy v SOA Zámrsk byly nedávno inventarizovány.

12 Nejnosnějším z uvedených centrálních fondů je pochopitelně fond zemského velitelství, zatímco fondy ministerstva a generálního velitele jsou pro účely systematického studia dějin hradeckého četnictva upotřebitelné pouze zřídka. (To samozřejmě nemusí platit pro jiné četnické regiony.)

pak mohou být, a také jsou, různé soukromé sbírky a památky, obvykle držené potomky někdejších četníků. Jejich nalezení a vytěžení je však s ohledem na služební systém cirkulace mužstva napříč republikou poměrně složité. S nimi pak souvisí orální zdroje a memoáry v podání pamětníků a jejich potomků, jež v heuristice zdrojů k dějinám četnictva obecně zauímají zvláštní místo. Ale i ony jsou opravdu velmi vzácným zbožím, což v případě Královéhradecka platí absolutně.¹³

Lze tedy říci, že při jistém přiměřeném množství úsilí je možné z větší části a poměrně solidním způsobem systematicky rekonstruovat strukturu a klíčovou činnost četnictva na Královéhradecku v letech 1935–1938. Strukturu složek četnictva ve starším období je také možné zmapovat, ale již s významnějšími mezerami ve statistických datech, kdy zejména ve dvacátých letech se tyto mezery až neúměrně zvětšují. Ke zmapování činnosti složek hradeckého četnictva ve starším období, zejména pak dvacátých let, je však třeba zcela jednoznačně mnohaletého a rozvětveného archivního bádání s poněkud nejistým výsledkem. Na straně druhé však archivní fondy nabízejí dostatek materiálu pro různé sondy do činnosti hradeckého četnictva v podobě zpracování různých kriminálních a jiných případů.

Nic z výše uvedeného však neznamená, že nemá smysl se dějinami četnictva v Hradci Králové a okolí zabývat. Ba právě naopak, tematika tohoto města je doslova badatelskou výzvou. Je třeba si uvědomit, že Hradec Králové, jak je ostatně popsáno dále, náležel mezi hlavní četnická střediska v Čechách. Vývoj města v době první republiky byl navíc poměrně specifický. Město prošlo bouřlivým stavebním (a tedy i demografickým) rozvojem, jeho tvář se za dvacet let první republiky změnila k nepoznání. Město se během éry starostů Františka Ulricha a Josefa Václava Pilnáčka stalo křižovatkou cest a významným průmyslovým, politickým a společenským centrem. Takto rychlý přerod prožilo jen málo měst v Československu a reagovat na to musely i orgány státní správy, včetně četnictva. Přitom Hradec Králové, ač město průmyslové, žil poněkud jiným životem než sousední Pardubice. Ačkoliv město samo neleží v pohraničí, obvod hradeckého četnického oddělení do pohraničí zasahoval a to v druhé polovině třicátých let determinovalo skutečnost, že četníci z Hradce Králové sloužili (ať již v rámci Stráže obrany státu nebo mimo ni) ve dvou zcela odlišných světech, jak z hlediska dopravního, terénního, tak i národnostního a bezpečnostního. To vše nabízí mnoho témat, která stojí za to zpracovat a analyzovat.

13 Autor v tuto chvíli disponuje pouze jedním soukromým memoárem týkajícím se stanice Kukleny. Známa je vzpomínková kniha Františka Fary (František FARA, *Četnické vzpomínky*, Praha 2003), ta však žádné důležité informace k dějinám četnictva na Královéhradecku nepřináší, neboť se věnuje sousední oblasti Krkonoš a Hořicka.

S ohledem na výše uvedenou absenci jakéhokoliv podstatnějšího badatelského zájmu o četnictvo v Hradci Králové je smyslem a přínosem této studie již samotná sumarizace organizační struktury četnického sboru působícího na území města a jeho periferií. Studie přitom přináší nové poznatky o sestavě četnictva ve městě. Jde o počty mužstva v obvodu oddělení a jejich vývoj v čase, stejně jako o počty mužstva na jednotlivých stanicích. Stejně tak jsou zde poprvé popsány obvody jednotlivých stanic. Práce přináší nové informace např. o vzniku a skladbě četnické silniční kontroly, stejně jako pohotovostního oddílu nebo četnické pátračky. Nové jsou také informace o dislokaci a ubytování četnictva ve městě, aj.

Smyslem této studie však není podat ucelený a propracovaný pohled na strukturu a činnost četnictva v Hradci Králové v době první republiky, ba ani ve třicátých letech. Smyslem stejně tak není odpovědět na nějakou dílčí otázku z uvedené problematiky. Smyslem je poprvé otevřít toto téma na ploše větší než jeden odstavec. Smyslem je umožnit širší veřejnosti otevření debaty o hradeckém četnictvu a stejně tak usnadnit zejména mladým či regionálním badatelům orientaci v problematice. Práce taktéž zapadá do kontextu výzkumu dějin města Hradce Králové pro připravovanou soubornou monografii městských dějin. V neposlední řadě je pak tato práce přípravou pro autorovo rozpracované obsáhlejší dílo o severovýchodočeském četnictvu. Ze všech těchto důvodů se tato práce nezabývá jednotlivými případy hradeckého četnictva, byť v tomto směru autor disponuje již solidní sbírkou, ale drží se „pouze“ základních strukturálních fakt. Ze stejného důvodu studie neobsahuje žádné obsáhlejší prosopografické informace, neboť ty do práce tohoto účelu nepatří. Mohou být, a bezpečně budou, náplní nějaké samostatné studie i součástí avizovaného rozsáhlejšího díla, ale zde by byly jen nesystémovým přívěskem bez větší vypovídací hodnoty.

Nechť je tedy tato studie vnímána jako úvodník, jenž již z povahy věci musí být pojat selektivně a přímo programově musí nabízet budoucí možnost dotazení jednotlivých témat, jež jsou zde otevřena či pouze okrajově zmíněna.

Organizace četnictva na Královéhradecku

Československé četnictvo bylo vojensky organizovaným bezpečnostním sborem vykonávajícím veškeré činnosti spojené s bezpečnostní službou, ať již šlo o pořádkovou službu, ochranu majetku a osob, kriminalistiku a vůbec vyšetřování trestné činnosti a posléze taktéž dopravní službu. Specifickou oblastí činnosti četnictva byla ochrana vzdušného prostoru nad územím republiky, stejně jako jeho působení v rámci útvarů Stráže obrany státu (SOS). Všechny tyto struktury četnictva, jak si ukážeme dále, byly v Hradci Králové zastoupeny.

Četnictvo svou organizační strukturou, podobně jako tomu bylo před rokem 1918, víceméně kopírovalo správní členění státu. V čele celého sboru stál generální velitel četnictva jmenovaný prezidentem republiky. Území Československa bylo rozděleno mezi pět a posléze čtyři zemská četnická velitelství (ZVČ či ZČV): Ta se nacházela v Praze, Brně, do roku 1928 v Opavě, dále pak v Bratislavě a Užhorodu, v čele každého z nich stál zemský četnický velitel.

Teritorium větších ZČV (Čechy, Morava a Slovensko) se v letech 1921–1929 členilo na oblasti jednotlivých četnických exponovaných štábních důstojníků. Tyto oblasti se potom dále dělily na obvody jednotlivých četnických oddělení a ty potom dále na jednotlivá okresní četnická velitelství.¹⁴ V roce 1929 byla instance exponovaných štábních důstojníků likvidována a vnořena do struktury zemských četnických velitelství, která od té doby přímo řídila jednotlivá četnická oddělení. Hradec Králové samozřejmě náležel do jurisdikce ZČV v Praze, v jehož teritoriu existovalo pět exponovaných štábních důstojníků, jeden z nich právě v Hradci Králové. Do oblasti tohoto exponovaného štábního důstojníka Hradec Králové náležela četnická oddělení č. 6 v Čáslavi, č. 12 v Chrudimi, č. 18 v Trutnově, č. 19 v Hradci Králové, č. 26 v Náchodě a č. 27 ve Vysokém Mýtě.¹⁵

Do obvodu četnického oddělení v Hradci Králové pak náležely politické okresy, tedy okresní četnická velitelství, Hradec Králové, Dvůr Králové nad Labem a Nový Bydžov.¹⁶ V roce 1922, po prvním systematickém navýšení stavů sboru, působilo v obvodu královéhradeckého četnického oddělení 40 místních četnických stanic se 160 četníky.¹⁷ Jak se četnictvo rozvíjelo (a také v závislosti na vývoji bezpečnostní, demografické a všeobecně regionální situace), počet stanic průběžně vzrůstal. Takže roku 1924 to již bylo 43 a roku 1925 již 46 místních stanic se 176 četníky. Období konjunktury po roce 1926 přineslo celostátní pokles četnických stavů, který vyvrcholil rokem 1928, kdy počet stanic poklesl na 39 se 145 muži. Třicátá léta pak z pochopitelných důvodů opět přinesla vzestup počtu stavů, který vyvrcholil za známých okolností v době mnichovské krize. Takto se roku 1930 zvedl počet stanic v oddělení na 45 se 168 muži systemizovaného

14 Obvody ZČV Opava a Užhorod se na oblasti četnických exponovaných štábních důstojníků z důvodu své malé rozlohy nečlenily a byly strukturovány rovnou do úrovně četnických oddělení.

15 Oblast zahrnovala v roce 1925 přes 11 tisíc km² s 1 904 obcemi a žilo v ní cca 1,3 mil. obyvatel, a to z 81 % Čechů. Šlo o průměrně veliký obvod. Viz Národní archiv Praha (dále jen NA Praha), Zemské četnické velitelství Praha (dále jen ZČV Praha), inv. č. 866, kart. 1041 a taktéž inv. č. 811, kart. 910.

16 Obvod oddělení zahrnoval roku 1925 cca 1 368 km² s 287 obcemi a žilo v něm něco přes 200 tisíc obyvatel, z toho 91 % Čechů. Šlo spíše o menší obvod. Viz tamtéž.

17 Pavel MACEK. – Lubomír UHLÍŘ, *Dějiny policie a četnictva*. Díl II, *Československo (1918–1939)*, Praha 1999, s. 52 an. První zvýšení stavů mužstva a taktéž i zvýšení počtu stanic ale nastalo již roku 1919. V roce 1922 přibyla četnická stanice Praskačka o stavu 1+2 muži. NA Praha, ZČV Praha, inv. č. 866, kart. 1041 a taktéž inv. č. 811, kart. 910.

stavu a tento počet stanic již zůstával po celá třicátá léta nezměněn. Rostl však počet mužů, který se v druhé polovině třicátých let ustálil kolem 180.¹⁸ V září 1938 sloužilo v rámci četnického oddělení č. 19 již 197 mužů. Toto číslo pak vzrostlo ještě v listopadu na 215 mužů a rostlo během následujícího půlroku až na 266 v březnu 1939. Ale to již byl jen krátkodobý důsledek vyklízení pohraničí a s tím souvisejících přesunů četnických sil. Systemizovaný stav mužstva zůstával stále kolem 180.¹⁹

V samotném devadesátitisícovém obvodu okresního četnického velitelství Hradec Králové působilo v polovině třicátých let 14 místních četnických stanic s celkem 45 četníky.²⁰ Zde se jeví zajímavým zjištění, že počet stanic v obvodu velitelství byl ve srovnání let 1925 a 1935 shodný, stejně jako počet mužů. Na straně jedné to lze vysvětlit skutečností, že oblast Hradce Králové i samotné město prožilo mezi uvedenými léty výrazný ekonomický a společenský vzestup doprovázený urbanizací a rozvojem dopravy. Rušení stanic by proto nebylo vhodné. Nemění se počet mužstva lze pak vysvětlit jednak skutečností, že s ohledem na národnostní skladbu obyvatel nešlo ve třicátých letech o potenciálně problémovou oblast, jednak tím, že obvod velitelství neleží v náročném terénu. K tomu je jistě třeba vzít na vědomí postupný zrod nových specializovaných struktur četnictva v samotném Hradci Králové, jak je popisováno dále, které byly nasazovány v případě potřeby na pomoc teritoriálním stanicím a jejich muži nejsou vykazováni ve stavu mužstva okresního velitelství. Posledním potenciálním důvodem je skutečnost, že město Hradec Králové si drželo vlastní solidní obecní policejní sbor.

Různé speciální četnické útvary v podobě četnických pátracích stanic, četnických silničních kontrolních stanic a dalších jednotek byly podřízeny buď okresním četnickým velitelstvím, či vyšším složkám četnictva, jak bude dále podrobněji uvedeno.

Nyní se pojďme věnovat jednotlivým výkonným složkám četnictva na území Hradce Králové tak, jak v průběhu existence meziválečného Československa vznikaly.

Četnická stanice Hradec Králové

Četnická stanice Hradec Králové byla největší místní četnickou stanicí v obvodu královéhradeckého okresního četnického velitelství. Spolu s četnickou stanicí Hradec Králové – nádraží střežila pořádek v samotném městě. (Hradec Králové v období první republiky nedisponoval státní uniformovanou policií.)

18 NA Praha, ZČV Praha, inv. č. 811, kart. 911.

19 NA Praha, ZČV Praha, inv. č. 811, kart. 912.

20 Obvod zahrnoval roku 1925 cca 460 km² se 101 obcemi a žilo v něm cca 77 tisíc obyvatel, z toho 98 % Čechů. Počet obyvatel obvodu během deseti let překročil 90 tisíc. Viz dále NA Praha, ZČV Praha, inv. č. 811, kart. 911.

Obvod četnické stanice tvořila většina dnešního Hradce Králové s předměstími a přílehlými čtvrtěmi.²¹ Šlo v prvé řadě o samotné vnitřní město, kde však službu četnictva doplňovala početnější obecní policie, jež vykonávala jak uniformovanou pořádkovou službu, tak službu neuniformovanou. Četnictvo z tohoto důvodu o to více směřovalo svou strážní činnost do okrajových oblastí města, kterými v té době bylo Pražské předměstí, Plácky, železniční trať na Týniště nad Orlicí, dále Plotiště, Farářství na straně jedné a dále oblast Fortny, Flošny a přiléhající části prostoru dnešní Brněnské a Hradecké ulice směrem k Třebši, Malšovicím a Novému Hradci Králové. S výjimkou četnické stanice Hradec Králové – nádraží, o které bude pojednáno samostatně, pak zdejší četníci přicházeli na hranicích svého obvodu do styku zejména s kolegy ze stanic Kukleny, Předměřice nad Labem, Pouchov a Nový Hradec Králové.

Jednalo se tedy o velmi rozsáhlý obvod, jehož zajištění bylo na hranici omezených personálních sil stanice. Ta proto v samotném městě přenechávala běžnou pořádkovou činnost obecním policistům a věnovala se pouze závažnějším případům, aby jí stačily síly na zajištění pořádkové služby v okrajových oblastech.

Systemizovaný početní stav četníků na stanici činil v roce 1924 celkem 6 mužů + velitel stanice a zvyšoval se v průběhu let jen pozvolna.²² Na počátku třicátých let činil 8+1 muže a od roku 1936 pak 10+1 muže ve skladbě 9 strážmistrů/štabních strážmistrů + 1 praporčík + velitel.²³

Ostatně o podhodnocení početních stavů četnictva v Hradci Králové i okolí se hovořilo po celá třicátá léta jak v odborných kruzích, tak na veřejnosti.²⁴ Řešení situace mělo přinést zavedení státní uniformované i neuniformované policie, která měla v souladu s dobovou legislativou na území města nahradit jak činnost obecní policie, tak četnictva. Její obvod měl čítat samotný Hradec Králové, dále Plotiště, Pražské předměstí, Kukleny a Svobodné Dvory. Ovšem zřízení státního policejního úřadu v Hradci Králové se z různých důvodů neustále oddalovalo, takže byl formálně zřízen až ke dni 28. září 1938. Z důvodu všeobecné mobilizace československé branné moci bylo však faktické zahájení činnosti státního policejního sboru odloženo a své role se státní policie ujala až

21 Hradec Králové byl až do vzniku tzv. Velkého Hradce Králové roku 1942 správně roztržštěn. Ke vnitřnímu městu náležely z tehdejších a dnešních periferií jen Věkoše, které byly připojeny roku 1923. Ostatní předměstí a čtvrti města tak měly do roku 1942 statut samostatných obcí.

22 Mimo jiné *Kalendář četnictva*, roč. 1923, s. 278.

23 NA Praha, ZČV Praha, inv. č. 897, kart. 1125–1171, inv. č. 898, kart. 1176 a inv. č. 811, kart. 910.

24 Státní okresní archiv (dále jen SOkA) Hradec Králové, Četnická stanice Hradec Králové, nezpracováno, inv. č. 120. O podstavu četnictva např. *Celoroční bilance četnictva na Hradecku a Nechanicku*, Kraj Královéhradecký, 8. 1. 1938, s. 6 a také viz naléhavá žádost velitele oddělení mjr. Holého o zvýšení systemizovaného stavu alespoň o jednoho muže z jara 1938: NA Praha, ZČV Praha, inv. č. 811, kart. 910.

1. ledna roku 1939.²⁵ Po zřízení státní policie došlo ke změně obvodu četnické stanice Hradec Králové. Ta přestala sloužit ve vlastním městě, neboť to se stalo, jak je výše uvedeno, působištem státních policistů, a soustředila se výhradně na „přifařené“ oblasti města – Slezské Předměstí, Slatina, Rožberk, Svinary, Malšovice a Malšova Lhota. Obvod stanice se tím výrazně zmenšil a zmenšoval se o něco málo i v dalších letech jak kvůli změně společenské situace, tak i z dalších důvodů (vznikaly nové četnické stanice v okolí).²⁶

První polovina třicátých let přinesla stanici téměř absolutní výměnu mužstva. Tehdy byli průběžně vyměněni úplně všichni četníci, včetně velitele stanice, s výjimkou tří mužů – štábního strážmistra Josefa Ernesta sloužícího na stanici nepřetržitě již od roku 1921, a dále strážmistrů Františka Kalouse a Jaroslava Kříže. Oba byli na stanici čerstvě přiděleni. V letech 1932–1938 tak na stanici sloužili zcela noví muži převelení z jiných stanic z celé republiky.

Možná to souvisí s aférou, která se odehrála v lednu a únoru 1931. Tehdy byl při zásahu četnictva proti demonstrantům bodnut bajonetem do nohy komunistický předák Bohuslav Roth z Kuklen. Následovalo velmi intenzivní vyšetřování celého případu, jednak z důvodu dikce služebních předpisů a jednak proto, že věc byla pochopitelně politicky velmi citlivá. Jednalo se o demonstraci cca 500 nezaměstnaných, která se konala pod vedením KSČ dne 28. ledna 1931 a byla zakončena průvodem z Velkého náměstí směrem k okresnímu úřadu. Na rohu Dlouhé ulice však dav zastavil jeden ze dvou četnických kordonů o síle 14 mužů, kterému velel velitel četnické stanice Hradec Králové, vrchní strážmistr Oldřich Makovička, jako zástupce okresního četnického velitele. Když dav neuposlechl výzvy k opuštění prostoru a tlačil se 14 metrů širokou ulicí dál, vydal velitel zásahu rozkaz ke vztyčení bodáků. K jejich cílenému použití však nedošlo, dav se za této situace skutečně rozešel. Případ byl oficiálně vyhodnocen jako nešťastná náhoda, kdy zraněný byl na bodák natlačen davem. Který četník zranění způsobil, se i přes výslechy svědků nepodařilo zjistit. Šetření případu bylo velmi podrobné, v podstatě tak, jako by k cílenému užití zbraně četnictvem došlo. Objektivně je nutno uznat, že situace v čelních řadách demonstrujících nebyla právě přehledná a četnictvo si počínalo zdrženlivě. Je však pravděpodobné, že incident vyvolal mezi veřejností spekulace a pohoršení a autorita příslušníků stanice tak poklesla. (Výše zmiňovaný Josef Ernest se zásahu neúčastnil.) Muži z hradecké stanice čelili obdobné (byť mnohem menší) demonstraci již v dubnu 1930, ale při ní nedošlo k výraznějšímu porušení veřejného pořádku a nebyla k jejímu zvládnutí, na rozdíl od lednové akce, svolávána asistence z ostatních stanic regionu.

25 Např. viz *Zřízení státního policejního úřadu v Hradci Králové*, Kraj královéhradecký, 10. 9. 1938, s. 6 a také *Státní policie do Hradce Králové*, Kraj královéhradecký, 12. 11. 1938, s. 2.

26 SOkA Hradec Králové, Četnická stanice Hradec Králové, nezpracováno, inv. č. 121.

V prosinci 1931 se konala další demonstrace a i ona proběhla klidně. Jinak tomu však bylo na další demonstraci v únoru 1932, kdy hradecké četnictvo poprvé použilo gumových obušků, což mělo za následek paniku v davu a okamžité rozptýlení přítomných. I tohoto zásahu se účastnila část původního mužstva stanice Hradec Králové. Byť tyto střety četnictva s demonstranty naprosto nedosahovaly tragických rozměrů, jak tomu bylo v případě frývaldovského či duchcovského incidentu, odehrávaly se ve stejné době a hradecká veřejnost o nich diskutovala. Transfery mužstva tak jistě přispěly k uklidnění rozjitřené atmosféry.²⁷

Po celé další období třicátých let nedošlo na četnické stanici v Hradci Králové k žádné jiné podobné personální události. Stanice pracovala bez výraznějších personálních obměn a obecně lze říci, že úroveň mužstva této stanice byla po odborné stránce velmi vysoká, jak ostatně dokládají personální doklady o vykonaných školeních mužstva.²⁸ Někteří příslušníci stanice ostatně postupně přešli na místní pátrací stanici, se kterou již dříve intenzivně spolupracovali na vyšetřování svých případů. Městské prostředí Hradce Králové navíc tuto stanici předurčovalo k poněkud jinému stylu práce, než jak tomu bylo v případě venkovských stanic. Oproti svým venkovským kolegům museli hradečtí četníci čelit daleko většímu náporu trestné činnosti. Její povaha byla jiná než na venkově, protože mimo tradičních přestupků proti bezpečnosti majetku (tzn. drobné krádeže) a bezpečnosti těla (tzn. napadení), které jsou běžné ve městě i na venkově, šlo zhusta o přestupky proti silničnímu řádu a dalším pravidlům silničního provozu související s provozem motorových vozidel i cyklistů. Relativně častými byly zásahy i v souvislosti s různými porušeními živnostenského řádu. Stanice dále pravidelně konala kontroly hostinců v souvislosti s pátráním po hledaných osobách a také v souvislosti s potíráním prostituce. Je jistým vtípem osudu (a kdo ví, jestli jen osudu), že proti nevěstkám nastupovala v druhé polovině třicátých let tradiční trojice mužů: tajemník okresního úřadu Mojžíš a četníci Kříž s Papežem.

Mimo to hradecká stanice řešila i některé případy politického typu, jako třeba zásahy vůči komunistickým aktivistům, a zejména pak proti španělským interbrigadistům a osobám, které je rekrutovaly. Ve srovnání s venkovskými stanicemi také muži z této stanice daleko častěji řešili závažnou trestnou činnost majetkového i násilného charakteru. Na těchto případech stanice samozřejmě spolupracovala s místní četnickou pátráčkou, které byly takovéto případy předávány. Byly však i případy tohoto typu, jež hradecká stanice řešila samostatně. Tím vším tato stanice na Královéhradecku, a nakonec

27 NA Praha, ZČV Praha, inv. č. 856, kart. 1009, popř. srov. Martin BUCHLOVSKÝ, *Historický obraz tzv. Frývaldovské stávký*, Jeseník 2006 a dále SOKA Hradec Králové, Okresní úřad Hradec Králové I – presidiální spisy, č. j. 59, kart. 36.

28 NA Praha, ZČV Praha, inv. č. 897, kart. 1125–1171.

i v celém obvodu královéhradeckého četnického oddělení, vybočovala z řady. Změna obvodu stanice v roce 1939 tak, jak bylo výše uvedeno, změnila i povahu činnosti stanice. Ta se postupně zařadila mezi jiné běžné řadové stanice. Poklesl její systemizovaný stav a venkovský obvod přinesl i venkovské případy.²⁹

Četnická stanice Hradec Králové – nádraží

Četnická stanice Hradec Králové – nádraží byla zvláštní stanicí svého druhu. Zřízena byla roku 1919³⁰ a měla dvojí poslání. Jednak dostala za úkol sřežit bezpečnost cestujících po železnici, bezpečnost nádraží a tratí a také měla aktivně působit při odhalování hledaných osob, neboť na nádraží jsou pro tuto činnost zvlášť příhodné podmínky. Druhým hlavním úkolem stanice bylo posilovat bezpečnostní činnost Četnické stanice Hradec Králové na území části města. K plnění těchto úkolů měla stanice vyčleněn obvod čítající oblast hlavního nádraží, úsek podél trati směrem na Jaroměř, Svobodné Dvory, Plotiště, jatka, ohrada stavitelů Okrouhlík, Rolnické skladiště a Pražské předměstí. Na opačnou stranu pak obvod stanice zahrnoval Čtvrť Spravedlnost, čtvrť Kalifornie, Červený dvůr, Farářství, část Kuklen, Březhrad a úsek podél železniční trati směrem na Pardubice a na Chlumeck nad Cidlinou. V oblasti Pražského předměstí, které je dnes integrální součástí středu města, v oblasti Plotiště nad Labem a v oblasti Farářství se obvod stanice stýkal se stanicí Hradec Králové. V oblasti Kuklen a Svobodných Dvorů se pak stýkal s obvodem četnické stanice Kukleny.³¹

Nádražní četnická stanice nebyla zdaleka tak početná jako stanice Hradec Králové. V roce 1920 činil její systemizovaný stav velitel + dva muži. V roce 1931 to již byli tři muži mužstva a nejvyššího stavu dosáhla stanice v druhé polovině třicátých let, kdy zde sloužil velitel a čtyři muži mužstva. To tam sloužili velitel – vrchní strážmistr Josef Kubišta a mužstvo – štábní strážmistři Antonín Kuchš, František Nunvář a Adolf Zaidl a strážmistr Josef Prokeš.

Nejčastějšími případy, které stanice řešila vedle standardního pátrání po hledaných osobách v prostoru nádraží, byly případy potulky a prostitute, dále krádeže a různé podvody, častokrát podvody při karetních hrách. Zkrátka šlo o typické případy spojené s cestováním a nádražními restauracemi. Do královéhradeckých četnických dějin však tato stanice vstoupila husarským kouskem, který se udál před Vánocemi roku 1937. Dne 20. prosince 1937 se štábnímu strážmistru Kuchšovi a strážmistru Prokešovi podařilo

29 SOKA Hradec Králové, Četnická stanice Hradec Králové, inv. č. 120–123.

30 NA Praha, ZČV Praha, inv. č. 898, kart. 1176 a inv. č. 811, kart. 910.

31 Četníci zejména stanic Hradec Králové a Hradec Králové – nádraží si vzájemně vypomáhali tím, že na obchůzkách zacházeli podle potřeby částečně za hranice obvodu sousední stanice.

v neznámých cizích osobách potloukajících se v jejich obvodu, na které obdrželi udání, identifikovat již dlouho celostátně hledané kriminálníky Ladislava Hladinu a Františka Štěrbu. Otevřeli tak prostor pro řešení největšího případu královéhradeckého četnictva ve třicátých letech.³²

Po zřízení státního policejního úřadu v Hradci Králové se stala činnost stanice nadbytečnou, neboť její obvod převzala buď státní policie, nebo jiné četnické stanice (např. Březhrad s okolím byl převzat Četnickou stanicí Praskačka). Proto byla stanice Hradec Králové – nádraží k 5. 12. 1938 zrušena.³³

Četnická pátrací stanice Hradec Králové

Četnické pátrací stanice byly v Československu zřízeny k 1. lednu 1928 za účelem systemizace a zkvalitnění četnické pátrací služby. Postavení těchto „pátraček“ (ČPS) v hierarchii četnictva bylo na tehdejší dobu poněkud specifické. Nejprve byly zařazeny při vybraných okresních četnických velitelstvích. Bezpečnostní situace však vyžadovala nárůst počtu mužstva na ČPS, vůbec i navýšení počtu pátracích stanic a jejich lepší a systematictější organizaci. Proto byly v lednu 1933 stanice osamostatněny a podřízeny příslušnému četnickému oddělení. Takto v republice existovalo 40 četnických pátracích stanic (1933) a od roku 1935 pak 42 stanic. Systemizovaný stav každé pátračky se skládal z velitele a zástupce, řidiče motorového kola, kancelářského pomocníka, fotografa, psodva a dále z místně odlišného počtu „běžných“ četníků. Mezi pátrací stanice zřízené již v první vlně patřila i Četnická pátrací stanice Hradec Králové. Její služební obvod tvořily okresy Hradec Králové, Dvůr Králové nad Labem, Náchod, Nové Město nad Metují, Rychnov nad Kněžnou a Žamberk.³⁴ Sloužilo na ní 10 mužů.³⁵

Královéhradecká pátračka nevybočovala ve své době z řady jiných pátracích stanic. Pro současníka má však punc jisté výjimečnosti. Ten jí dal, jak je již v úvodu této studie poznamenáno, populární seriál České televize *Četnické humoresky*. Děj seriálu je sice zasazen do prostředí Brna a řešené případy pocházejí z celé republiky, ale hlavní hrdinové seriálu – četníci z pátrací stanice sloužili téměř bez výjimky na pátrací stanici v Hradci Králové. Proč tomu tak je, popisuje Michal Dlouhý ve své práci *Humoresky vážně*.

32 SOkA Hradec Králové, Četnická stanice Hradec Králové – nádraží, nezpracováno, inv. č. 128–137.

33 *Věstník četnictva*, 31. 12. 1938, s. 99.

34 P. MACEK – L. UHLÍŘ, *Dějiny policie a četnictva. II.*, s. 59–63. Přestože autor nedisponuje dokladem vzniku ČPS v Hradci Králové, lze její vznik dovodit z osobního spisu vrch. strážm. J. Šiktance, který byl velitelem uvedené ČPS jmenován již 1. 1. 1928, tedy k datu vzniku prvních pátracích stanic. Srov. NA Praha, ZČV Praha, inv. č. 897, kart. 1167.

35 Red., *V hradeckém kraji ubývá těžších zločinů*, Kraj královéhradecký, 19. 1. 1938, s. 2 a taktéž NA Praha, ZČV Praha, inv. č. 896 a 897, kart. 1117–1171.

Způsobil to režisér Antonín Moskalyk, který původně plánoval zasadit děj do kraje Boženy Němcové a Aloise Jiráska.³⁶ Složení mužstva uvedené stanice se samozřejmě v průběhu let měnilo, a to relativně hodně. Proto by bylo iluzorní vnímat složení této stanice pouze skrz postavy z onoho televizního seriálu. Bližší životopisy některých četníků jsou již dostatečně známy z publikací Michala Dlouhého a jiných autorů, a proto se jimi zde nezabýváme.³⁷

K osazenstvu stanice, jak je uvedeno výše, patřili služební psi. V Hradci Králové je doložena nejprve fena Silva (psovod Josef Arazim) a poté pes Kord (psovod Inocenc Šebestík).³⁸

Zastavme se nyní ještě u technického vybavení stanice. Ta disponovala vlastním čtyřmístným služebním automobilem Škoda 422 a motorovým kolem Praga 500 BD (Bedar). Ve třicátých letech pak přibyl vůz Škoda 430. Stanice však využívala i další vozidla hradeckého četnictva, stejně jako ostatní složky někdy využily vozidlo pátračky. Jednalo se např. o vůz Tatra 51, který patřil pohotovostnímu oddílu. Stejně tak např. strážmistr Josef Jiroušek (III.) sloužil jako řidič jak pro pátrací stanici, tak pro četnický pohotovostní oddíl.³⁹

Ve své kriminalistické činnosti byla stanice dobře hodnocena, a to i díky osobě štábního strážmistra Bedřicha Pomezného, který byl považován za četnického kriminalistického experta. Roku 1939 byl z hradecké pátračky převelen k Ústřednímu četnickému pátracímu oddělení v Praze a roku 1942 ke Všeobecné kriminální ústředně v Praze.⁴⁰ Svou činnost pátračka rozvíjela nejen na území severovýchodních Čech, ale poměrně intenzivně spolupracovala se sesterskou pátrací stanicí v Chrudimi. Některé akce, jako např. pátrání po vrahovi Stanislavu Koudelkovi v roce 1935, prováděly obě stanice společně.⁴¹

36 M. DLOUHÝ, *Humoresky vážně*, s. 16.

37 Např. Jaroslav BENEŠ, *Strážmistr Jarý, Četnické humoresky a Lužické hory*, *Bezděz* 21, 2012, s. 257–264, dále např. Michal DLOUHÝ, *Humoresky vážně – Strážmistr Jarý*; TÝŽ, *Humoresky vážně – Strážmistr Šebestík*; TÝŽ, *Humoresky vážně – Štábní strážmistr Ambrož* nebo TÝŽ, *Humoresky vážně – Štábní strážmistr Arazim*, vše k nalezení na URL: <www.pozitivni-noviny.cz> [cit. 2014-11-10] aj.

38 SOA Zámorsk, Četnická pátrací stanice Hradec Králové, inv. č. 1–10, kn. 1–10.

39 Automobil Škoda 422 ČPS Hradec Králové byl vyroben roku 1931 a nesl SPZ P-2.503. Na konci roku 1935 měl najeto 76 574 km a stanice vyžadovala jeho celkovou opravu. Motocykl stanice používala dle pramenů, které jsou autorovi studie známy, prokazatelně ještě v roce 1929. V tomto roce byl však stroj každé dva měsíce v opravě, proto je pravděpodobné, že v třicátých letech byl ze služby vyřazen. Od roku 1936 stanice prokazatelně žádný motocykl nepoužívala, a snad právě proto disponovala ještě Škodou 430, kterou patrně sdílela s místním pohotovostním oddílem. Autorovi se však nepodařilo prokázat, který útvar měl vůz Škoda 430 formálně přidělen, ČPS jej však používala viditelně častěji. SOKA Hradec Králové, Četnická stanice Předměřice nad Labem, inv. č. 198.

40 NA Praha, ZČV Praha, inv. č. 896 a 897, kart. 1122.

41 NA Praha, ZČV Praha, inv. č. 846, kart. 983.

Četnický pohotovostní oddíl Hradec Králové

Obvod četnického oddělení Hradec Králové nebyl národnostně smíšený, proto četnický pohotovostní oddíl vznikl v Hradci Králové až mezi posledními, 1. ledna 1936.⁴² Úkolem pohotovostních oddílů bylo totiž od roku 1933 posilovat výkon četnictva v potenciálně národnostně problematických místech, ale i všude tam, kde bylo třeba soustředěného zásahu sboru. Nejprve byly proto zřízeny pohotovostní oddíly v pohraničí a teprve později na dalších místech. Druhým posláním pohotovostních oddílů bylo dokončovat výchovu čerstvých absolventů škol pro četníky na zkoušku. Královéhradecký oddíl svou činnost zaměřoval dvěma hlavními směry – jednak do pohraniční oblasti Orlických hor a jednak na Hradec Králové coby posila místní četnické stanice. Oddíl současně úzce spolupracoval i s pátrací stanicí v Hradci Králové. Šlo zejména o sdílení automobilní techniky, v první řadě vozu Škoda 430, který oba útvary používaly. Mimo něj obdržel oddíl v listopadu 1937 automobil Tatra 52. Ten již s pátrací stanicí sdílen nebyl. Společně se také konaly některé výjezdy k případům.⁴³

Po četnickém pohotovostním oddílu v Hradci Králové se bohužel nedochovaly téměř žádné dokumenty a taktéž informace o jeho činnosti v ostatních pramenech, ať již jsou to archiválie či dobový tisk, jsou prakticky nulové. Víme jen, že v době vzniku měl oddíl systemizovaný stav 20 mužů, zatímco roku 1941 již 37 mužů. Neznáme dokonale ani personální složení oddílu. V roce 1936 byl jeho velitelem vrchní strážmistr Antonín Hrubý, v době mnichovské krize pak vrchní strážmistr Antonín Zahradník. Dále víme, že od června 1939 byl zástupcem velitele a posléze velitelem bývalý velitel hradecké pátračky, vrchní strážmistr Vilém Exnar. Tím však prozatím veškeré informace bohužel končí.⁴⁴

V letech 1936–1939 náležel pohotovostní oddíl do sestavy 1. praporu Stráže obrany státu (SOS) v Rychnově nad Kněžnou jako praporeční záloha. V rámci jednotek SOS oddíl pokrýval oblast tvořenou okresy Hradec Králové, Lanškroun, Nové Město nad Metují, Rychnov nad Kněžnou a Žamberk. Ta tedy přesahovala působnost četnického oddělení v Hradci Králové, kterému byl jinak oddíl mimo SOS podřízen.⁴⁵ V této souvislosti je nutno zmínit skutečnost, že četníci pohotovostního oddílu nebyli jedinými příslušníky královéhradeckého četnictva, kteří působili v rámci SOS. V souladu se zavedenými pravidly byli na dobu aktivace jednotek SOS k těmto útvarům dočasně převeleni i vybraní

42 *Věstník četnictva*, 21. 2. 1936, s. 6.

43 SOA Zámorsk, Četnická pátrací stanice Hradec Králové, inv. č. 292 a 296.

44 NA Praha, ZČV Praha, inv. č. 896 a 897, kart. 1117–1171 a také ANONYM, *Zdokonalení bezpečnostní služby v severočeském pohraničí*, Národní listy, 4. 1. 1936, s. 3; dále též *Kalendář četnictva*, roč. 1941, s. 212–213.

45 J. BENEŠ, *Stráž obrany státu*, s. 25–33.

četníci z řadových četnických stanic Královéhradecka a taktéž z pátrací stanice. Jednalo se např. o výše zmiňované štábní strážmistry Josefa Arazima a Ladislava Papeže. Další četníci byli z hradeckých stanic dočasně převeleni k pohraničním četnickým stanicím, kde posilovali mužstvo ztenčené jejich nasazením v praporech SOS. V době všeobecné mobilizace československé branné moci v září 1938 pak další hradečtí četníci sloužili u polního četnictva, a to např. včetně velitele oddělení majora Václava Holého. Do Hradce Králové pak byli dočasně převeleni četníci z hlubšího vnitrozemí, byli dočasně reaktivováni četníci ve výslužbě a nasazeny vojenské zálohy z řad povolanců.⁴⁶

Četnická silniční kontrolní stanice Hradec Králové

S houstnoucím silničním provozem zejména motorových vozidel bylo rozhodnuto zřídit speciální četnické útvary – silniční kontrolní stanice. Zřizovány začaly být od 1. května 1935 nejprve na hlavních dopravních tazích (Česká Lípa, Karlovy Vary, Poděbrady – odd. Mladá Boleslav, Plzeň, Praha).⁴⁷ V druhé vlně pak bylo rozhodnuto o zřízení stanic v Hradci Králové a v Českých Budějovicích, obě vznikly k 1. únoru 1936. Roku 1937 pak následovala třetí vlna, stanice Jičín a Most, dále Uherské Hradiště, Banská Bystrica, Poprad a Trenčín a Chust.⁴⁸

Ještě před zřízením královéhradecké silniční kontrolní stanice probíhaly přípravné práce – výběr vhodných četníků a jejich zaškolení. V listopadu 1935 uložil zemský velitel velitelům oddělení v Hradci Králové a Českých Budějovicích, aby pro připravované stanice obratem vybrali po jednom štábním strážmistru jako zástupci velitele stanice a po dvou strážmistrech mužstva. Zástupce velitele měl být z regionu, aby znal místní prostředí, velitele stanice a další část mužstva určil zemský velitel bez ohledu na místo dosavadní služby. Metodika obsazování stanic odpovídala tehdejšímu přístupu, tedy aby se nejednalo pouze o místní četníky, čímž bylo preventivně eliminováno riziko nějakého nadržování občanům na základě místní znalosti. Pikantně pak působí výslovný pokyn, který velitelé oddělení v souvislosti s výběrem mužstva obdrželi: „*vzhledem k úkolům silniční kontrolní stanice navrhnete jen četníky inteligentní, kteří umí dobře německy*“.⁴⁹ Velitel hradeckého oddělení mjr. Holý proto okamžitě vydal pokyny k zajištění daného úkolu a do konce roku 1935 byla jména na ZČV nahlášena. Zde potom proběhl výběr z nahlášených jmen a 10. ledna 1936 byli na ještě neexistující stanici odkomandováni

46 NA Praha, ZČV Praha, inv. č. 811, kart. 910 a 912.

47 P. MACEK. – L. UHLÍŘ, *Dějiny policie a četnictva. II.*, s. 66.

48 *Věstník četnictva*, 18. 3. 1936, s. 9. Kontrolní silniční stanice v Hradci Králové byla zřízena rozkazem čís. 8.933-13.

49 NA Praha, ZČV Praha, inv. č. 817, kart. 922–923.

tito četníci: praporčík Antonín Krejča ze stanice Kunštát v Čechách jako velitel, štábní strážmistr Karel Richter ze stanice Lázně Bohdaneč jako zástupce velitele, štábní strážmistr Karel Boromejský František Pavlík ze stanice Choustníkovo Hradiště, štábní strážmistr Josef Pacák ze stanice Nechanice a strážmistr Josef Šíma, řidič četnického autokaru u ČPO Děčín jako první řidič auta (v ČPO jezdil s autobusem Praga LN jako druhý řidič). Dodatečně byl na stanici přidělen strážmistr František Karásek ze ZČV v Bratislavě (jako druhý řidič).

Poté byli uvedeni četníci odesláni na ZČV na kurz v kontrolní silniční činnosti. Je zajímavým dokladem o důkladnosti četnického sebevzdělávání, že spolu s nimi se kurzu účastnil i sám velitel oddělení mjr. Holý. Mezitím hradecké oddělení započalo se sháněním ubytování pro ženaté četníky přidělené na novou stanici, což se týkalo všech s výjimkou Šímy a Karáska. Jednalo se vždy o nájemní byty soukromých majitelů, ze kterých si měl ten který četník vybrat.

Jako služební vozidla byly všem silničním kontrolním stanicím s výjimkou stanice v Praze přiděleny vozy Škoda 420 Populár. Služební Škodovka stanice v Hradci Králové měla SPZ P-24.215, vyr. číslo 43 190 a byla v továrně v Mladé Boleslavi převzata dne 7. února 1936. O její servis se starala vyhlášená královéhradecká firma Ing. J. Novák – Palace – GARÁŽE s tím, že závažnější opravy prováděla přímo tovární opravna v Mladé Boleslavi.⁵⁰

Bezprostředně po vzniku druhé republiky nastalo v činnosti stanice několik změn. Jednak bylo v souvislosti s přesuny četníků obměněno její personální složení. Dosavadní zástupce velitele Karel Richter byl patrně odvelen (z dochovaných pramenů nevyplývá kam) a zástupcem velitele se 1. března 1938 stal štábní strážmistr Karel Boromejský František Pavlík. Nově se v listopadu a prosinci 1938 na stanici objevili další četníci z vyklizených stanic v pohraničí: štábní strážmistr Antonín Branný ze silniční kontrolní stanice Česká Lípa, strážmistr František Ramba ze silniční kontrolní stanice v Mostu a strážmistr Karel Doubek II. z četnické stanice Machov. Posledním se stal strážmistr Josef Pumr, který byl v listopadu 1938 převelen ze stanice Teplice nad Metují na hradeckou pátračku jako prozatímní druhý řidič a z ní potom o měsíc později na silniční kontrolní stanici, aby se o půl roku později opět na pátračku vrátil jako stabilní první řidič služebního auta. Podobný osud potkal i další „nadbytečné“ nově přibývající četníky – Františka Rambu a Karla Doubka, i oni byli v průběhu jara 1939 přeloženi na nové stabilní posty na jiných stanicích.

Obvod stanice činil roku 1936 celkem 19 politických okresů, od roku 1937 se vznikem stanice v Jičíně byl zmenšen na 13 okresů: Broumov, Dvůr Králové nad Labem,

⁵⁰ Tamtéž.

Hořice, Hradec Králové, Lanškroun, Litomyšl, Náchod, Nové Město nad Metují, Pardubice, Polička, Rychnov nad Kněžnou, Vysoké Mýto a Žamberk.⁵¹ I tak se ovšem jednalo o nesmírně rozsáhlé území, které jen přejet z jednoho konce na druhý bylo celodenní záležitostí. Zapomenout je tedy třeba na představy o větší akceschopnosti tohoto útvaru při zvládnání nenadálých dopravních komplikací. Stanice prakticky neoperovala v samotném městě a zásahů zde se účastnila jen náhodně nebo výjimečně. Z důvodu tohoto velkého zatížení jejich služební vozidlo sloužilo prakticky výhradně silniční stanici a nebylo půjčováno ostatním strukturám hradeckého četnictva, jak tomu bylo v případě ostatního vozového parku.

Činnost stanice lze systematictěji zmapovat jen obtížně, protože není dochován její archivní fond. Ze sporadických článků v místním tisku je však možné s relativní věrohodností zjistit, že zřízení stanice přineslo velmi rychle pozitivní efekt. Uvědomme si, že dopravní poměry na venkově, a zejména pak dopravní disciplína venkovského obyvatelstva té doby, nebyly valné. Přitom však, což je všeobecným jevem v celé Evropě, silniční provoz na československých silnicích v druhé polovině třicátých let rapidně houstl. Spolu s ním houstla i síť silnic. Obyvatelstvo stanici v prvním období po jejím vzniku zaměňovalo za četnickou pátračku, protože právě ta byla dosud nejčastěji na silnicích v automobilu vidět. Nicméně evidentně rychle si na nový prvek zvykla. Výroční zpráva stanice otištěná v *Kraji královéhradeckém* uvádí, že mezi léty 1936 a 1937, tedy mezi prvním a druhým rokem existence stanice, počet řešených dopravních přestupků poklesl o dvě třetiny! Celkem pak v roce 1937 stanice řešila úctyhodných téměř sedm tisíc dopravních přestupků a na pokutách vybrala solidní částku 46 520 Kč.⁵² Hlubší analýza dobového tisku i centrálních fondů by mohla přinést i nějaké další podobné dílčí informace.

Četnická letecká hlídka Hradec Králové

Historie četnických leteckých hlídek patří mezi ty smutnější části četnických dějin. Rozhodně ne proto, že by v této oblasti činnosti četnictvo, přesněji řečeno osazenstvo leteckých hlídek, selhalo. Selhaly však ty složky vojenského i civilního státního aparátu, které definovaly postavení hlídek a jejich kompetence, výstroj a výzbroj. Ale to je téma, které rozhodně nenáleží do rámce této studie.

51 Tamtéž a též NA Praha, ZČV Praha, inv. č. 896 a 897, kart. 1117–1171.

52 Zde je dobré si uvědomit, že tehdejší pokuty byly na dnešní poměry nízké. Viz např. Marcela MACHUTOVÁ a kol., *Historie dopravní policie*, Praha 2009, s. 19–23 a ANONYM, *Bilance činnosti četnické silniční kontroly královéhradecké v minulém roce*, Kraj Královéhradecký, 15. 1. 1938, s. 5.

Obecně můžeme říci, že vznik četnických leteckých hlídek je spojen s potřebou chránit československý vzdušný prostor v době míru proti nepovoleným přeletům cizích, v první řadě německých letounů. Dnes si čtenář položí zcela nechápavou otázku, proč tento úkol nerealizovalo československé vojenské letectvo. Nicméně tehdejší okolnosti i úzus byl jiný než dnes. Po nástupu Hitlera k moci byly v Německu spuštěny přípravy na pře-padení či rozbití Československa. V této souvislosti byly v polovině třicátých let zahá-jeny pravidelné i nepravidelné přelety našeho území německými letadly či balony. Jejich frekvence se zvyšovala. Cíl přeletů byl dvojitý; jednak se prováděl fotogrammetrický prů-zkum československého území a pak se shazovaly letáky či jiné propagandistické před-měty. Německá strana pro tento účel používala civilní letadla, mnohdy šlo o stroje Luft-hansy. Za těchto okolností se československá vládní místa obávala, že nasazení našich vojenských stíhaček proti civilním letounům narušujícím československý vzdušný pro-stor by ve zjitřené atmosféře protičeskoslovenské propagandy mohlo být považováno za válečný akt a jeho důsledky by mohly být nedozírné. Historie ukázala, jak špatná to byla úvaha. Proto byl vytvořen plán, aby ochranu československého vzdušného prostoru převzalo četnictvo, tj. policejní složka. K 1. červenci 1935 tak vznikly první četnické le-tecké hlídky a mezi nimi i letecká hlídka v Hradci Králové. Umístěna byla na místním vojenském letišti. Četnické letecké hlídky byly ponejprv vyzbrojeny vyřazenými vojen-skými stíhačkami Škoda – Dewoitine D-1 a Aero AP-32. Jednalo se o staříčké letouny generace konce dvacátých let, které ve vzduchu působily spíše komicky než jako reálná letecká hrozba pro narušitele. Jejich výkony naprosto nedostačovaly k dostižení ne-přátelského letounu, natožpak k zásahu proti němu.⁵³ Teprve roku 1937, po dlouhém a složitém úsilí, obdržely četnické letecké hlídky standardní stíhačky vojenského letec-tva Avia B-534 verze 4.⁵⁴ Jednalo se o letouny zapůjčené armádou. Letecký i technický personál leteckých hlídek byl převelen k četnictvu opět z armády. Strážní službu pak zajišťovali normální četníci. Poměry leteckých hlídek byly do roku 1938 drasticky nuz-né a jejich provoz byl proto omezen pouze na několik hodin denně a na všední dny. V Hradci Králové, stejně jako u ostatních leteckých hlídek, konal službu jediný pilot,

53 Jan JUŘENA, *Havárie letadla četnické hlídky u Dvora Králové*, in: Webové stránky Československé obce legionářské, jednota Mladá Boleslav, dostupné na URL: <<http://www.csol-mb.net/havarie-letadla-cetnicke-hlidky-u-dvora-kralove-id1424.html>> [cit. 2014-12-01] a také Jindřich MAREK, *Vzdušní donkichoti. Četnické letecké hlídky 1935–1939*, *Čs. letci u 280. a 544. perutě RAF*, Cheb 2001, s. 49. F. Rypl na toto téma uvedl: „... Podotýkám, že německý letoun letěl ve výši cca 5000–6000 m a letouny, jimiž byla donedávna čes. let. hlídka vyzbrojena, naprosto nestačily k úspěšnému stíhání cizích letounů pro malou rychlost a stoupavost. Závadou byla též zdlouhavá příprava ke startu, neboť nebylo možno mnohdy (zvláště v zimě), uvést motor včas do chodu pro značné jeho stáří a tudíž i opotřebování...“

54 Současně se podařilo zlepšit výzbroj leteckých hlídek přidělením letounů Letov Š-328 a Š-528. Jednalo se však o pozorovací a lehké bombardovací letouny, které nebyly určeny k zásahům proti rychlé a vysoko letícím cílům.

kteřý byl mimo službu doma na telefonu a na zavolání buď za pomoci taxíku, či četnického vozidla, které pro něj přijelo, odjížděl na letiště k ostrému startu proti narušiteli. Tato neradostná situace byla navíc korunována předpisy, které zasahujícímu letounu v obavě z mezinárodního incidentu zakazovaly použití zbraní pro jiný účel než pro vlastní sebeobranu. Za těchto podmínek se toho mnoho dělat nemohlo.⁵⁵

Přesto se osazenstvo četnických leteckých hlídek snažilo dostat svému poslání se ctí a nejinak tomu bylo i v Hradci Králové. Velitelem letecké hlídky zde byl nejprve jmenován kpt. František Rypl, který byl k četnictvu převelen od leteckého pluku č. 4 sídlícího taktéž v Hradci Králové.⁵⁶ Hlídka byla nejprve vyzbrojena jedním letounem Škoda D-1.25 OK-PAC a od roku 1937 pak dvěma letouny Avia B-534/4 s imatrikulací OK-PAR a OK-PAT. Činnost hradecké hlídky byla závislá na výše uvedených okolnostech. Přesto lze říci, že byla úspěšná. Dne 21. června 1937 totiž kpt. Rypl donutil k přistání balon, který, zdálo se, fotografoval naše území. Po zadržení jeho posádky dostala hlídka příkaz posádku tvořenou německými průmyslníky, kteří údajně zabloudili ze závodu v Belgii, pohostit, ubytovat, omluvit se jim. Poté byli Němci propuštěni. Přes toto všechno lze říci, že počin kpt. Rypla patří k těm několika málo úspěchům našeho četnického letectva, které byly do října 1938 zaznamenány.⁵⁷

Hradeckou leteckou hlídku ovšem jednou postihla i smůla. Stalo se tak dne 7. února 1938 po 16. hodině. Tehdy kpt. Rypl havaroval v mlze s letounem OK-PAR u Dvora Králové nad Labem. Pilot v mlze ztratil orientaci a rozhodl se pro nouzové přistání v poli. To se sice (naslepo) zdařilo, ale letoun se zabořil koly do oranice a převrátil se na horní křídlo koly vzhůru. Pilot skončil se zlomeným žebrem a vykloubeným ramenem, letoun byl mírně poškozen. K zajištění letounu z Hradce Králové osobně vyrazil velitel místní četnické stanice vrchní strážmistr František Nováček. Leteckou nehodu vyšetřovala hradecká pátračka, která také pořídila příslušnou fotodokumentaci.⁵⁸ Léčení pilota si vyžádalo čtyři týdny, ale kpt. Rypl se k aktivní činnosti v letecké hlídce již prakticky nevrátil.

55 J. MAREK, *Vzdušní donkichoti*, s. 29–51.

56 Kpt. a později genmjr. František Rypl (1903–1973) patří mezi významné osobnosti čsl. vojenského odboje v době 2. světové války. V letech 1940–1944 sloužil u 310. a 307. stíhací perutě RAF a také v různých štábních funkcích čsl. vojenského exilu ve Velké Británii. Od září 1944 sloužil jako šturman 1. čsl. letecké divize v SSSR. Dne 9. 5. 1945 se stal prvním čsl. exilovým pilotem, který přistál v osvobozené Praze. Viz např. J. JUŘENA, *Havárie letadla*, taktéž J. MAREK, *Vzdušní donkichoti*, s. 117–225 a různé přehledy (také např. Zdeněk ŠMOLDAS, *Českoslovenští letci v boji proti fašismu*, Praha 1987).

57 J. MAREK, *Vzdušní donkichoti*, s. 29–51.

58 Nehoda je všeobecně známa a popsána mnohými autory, např. viz níže. Fotografie, které jsou v těchto článcích využívány, pořídil štábní strážmistr Bedřich Pomezny.

V průběhu roku 1938 se realita činnosti leteckých hlídek s ohledem na bezprostřední nebezpečí ohrožení státu konečně výrazně zlepšila. V Hradci Králové pak k 1. červenci 1938 situace vypadala následovně: mimo kpt. Františka Rypla zde působil jako nový velitel a pilot kpt. Ladislav Mareš, jako druhý pilot strážmistr Josef Klusáček. Hlavním mechanikem byl strážmistr František Fronz, řadovými mechaniky potom strážmistr Oldřich Doškař a strážmistr Václav Houf.⁵⁹ Jako letec pozorovatel byl v dubnu 1938 hlídce přidělen nadporučík Mikuláš Guljanič, další významná osobnost československého letectví. Sloužil zde do počátku září 1938.⁶⁰ Jako řidiče hlídka využívala strážmistra Vojtěcha Pěnkavu z místního pohotovostního oddílu. Výzbroj hlídky v červenci 1938 tvořily tyto letouny: Avia B-534.199 OK-PAT, Avia B-534.386 OK-PAU a Letov Š-328.285 OK-PCB.⁶¹ Vedle nich měl podle některých informací v Hradci na podzim 1938 sloužit v četnických službách i rychlý průzkumný a bombardovací letoun Avia B-71 neznámé imatrikulace.⁶² Po Mnichovu 1938 byla četnická letecká hlídka přeložena na letiště ve Vysokém Mýtě, kde zůstala až do března 1939, kdy byla spolu s ostatními zrušena.⁶³

Činnost četnické letecké hlídky Hradec Králové lze hodnotit pozitivně, a to i přes uvedenou leteckou nehodu z února 1938. Hlídka totiž aktivně a úspěšně fungovala i v době, kdy její ekonomické a provozní podmínky byly zoufalé. Svou akceschopnost si udržela i díky dobrým kolegiálním vztahům s místním vojenským letectvem, což nebylo vždy samozřejmostí.⁶⁴

Dislokace a ubytování četnictva v Hradci Králové

Královéhradecké četnictvo bylo nejprve soustředěno v četnickém areálu, který se nacházel v Jiříkově třídě č. p. 283 a 284 (dnes třída Československé armády). V objektu č. p. 283 se nacházelo velitelství četnického oddělení, okresní četnické velitelství,

59 J. JUŘENA, *Havárie letadla a SOkA Hradec Králové, Četnická stanice Hradec Králové*, inv. č. 121 a také SOA Zámorsk, *Četnická pátrací stanice Hradec Králové*, inv. č. 6, kn. 6.

60 Npor. a později plk. Mikuláš Guljanič (1907–1992) se aktivně zapojil do bojů s Maďarskem v březnu 1939, v roce 1944 se nejprve účastnil příprav Slovenského národného povstání a poté přeletěl se svým letounem do SSSR. Zde se posléze stal velitelem 3. (bitevního) pluku 1. čsl. letecké divize v SSSR, se kterým se podílel na osvobození republiky. O M. Guljaničovi se zmiňuje celá řada publikací a zdrojů z oboru dějin letectví. Ucelený životopis např. viz Vojenský historický ústav SR, *Plukovník letectva Mikuláš Guljanič*, dostupné na URL: <<http://www.vhu.sk/index.php?ID=2072>> [cit. 2014-10-30] a různé přehledy (např. Z. ŠMOLDAS, *Českoslovenští letci*).

61 J. JUŘENA, *Havárie letadla*.

62 Informace je z novinového článku Zdeněk DOUBEK, *Četnická hlídka sídlila na hradeckém letišti*, dostupné na URL: <http://hradecky.denik.cz/zpravy_region/letiste_historie_20101129.html> [cit. 2014-10-30] a bude ji nutno konfrontovat s archivními prameny.

63 J. JUŘENA, *Havárie letadla*.

64 J. MAREK, *Vzdušní donkichoti*, s. 29–51.

četnická stanice Hradec Králové a po svém vzniku sem byla umístěna i pátrací stanice. V objektu č. p. 284 byla dislokována četnická kasárna a také služební byt, ve kterém ještě roku 1936 bydlel okresní četnický velitel.⁶⁵

Po dokončení Gočárový novostavby budovy pro okresní a finanční úřady (dnes magistrát města) roku 1936 se četnické útvary přestěhovaly tam. V přízemí levého (severního) křídla objektu se nacházela i četnická kasárna (dle plánu budovy ubytovna pro četnickou stanici) a četnický služební byt označený na plánu budovy jako „*byt velitele četnické stanice*“. Kdo v něm od roku 1936 bydlel, není prozatím autorovi známo. Lze předpokládat, že opět okresní četnický velitel.⁶⁶

Kdo vlastně byli velitelé četnictva v Hradci Králové? O nich zde totiž dosud nepadlo ani slovo. Jako exponovaný četnický štábní důstojník v Hradci Králové působil po celou dobu existence tohoto postu pplk. Rudolf Brich. Velitelem četnického oddělení byl od roku 1921 do roku 1939 mjr. Václav Holý. Okresními četnickými veliteli se stali npor. výk. Josef Nevečeřal (1922–1930) a kpt. výk. Jaroslav Šitina (1930–1939).⁶⁷ Zástupcem okresního četnického velitele byl z titulu své funkce vždy velitel četnické stanice Hradec Králové. Počátkem třicátých let jím byl např. zmíněný vrchní strážmistr Oldřich Makovička, který mj. velel výše zmíněnému zásahu proti demonstrantům počátkem roku 1931, potom od května 1936 vrchní strážmistr František Nováček a nakonec od července 1938 vrchní strážmistr František Lenk.⁶⁸

Podívejme se nyní ve zkratce na ubytovací poměry četnictva v Hradci Králové ve třicátých letech. Svobodní četníci bydleli samozřejmě v četnických kasárnách. (V adresáři Velkého Hradce Králové z roku 1936 je však na adrese četnických kasáren např. veden i praporčík Karel Hartman, který byl v té době již řadu let ženatý. Buď jde o neaktuální údaj v adresáři, nebo by to mohlo znamenat existenci dalších služebních bytů na Jiříkově třídě.) Ženatí četníci pak obývali nájemní byty zpravidla v centru města. U četníků, kteří v Hradci Králové sloužili již nějaký čas, se povětšinou jednalo o byty státní (vrchní strážmistr Jaroslav Šiktanc, štábní strážmistr Ladislav Papež, aj.) či městské (např. štábní strážmistr Josef Ernest). Četníci, kteří ke královéhradeckým četnickým útvarům

65 *Adresář a schematismus Velkého Hradce Králové*, Hradec Králové 1936.

66 J. FALTA, *Bydlení ve veřejných budovách*, s. 61–63. Byt pro velitele četnictva měl dispozici 2+1+pokoje pro služku o celkové výměře 121 m². Byl vybaven malým balkonem a příslušel k němu sklep a prostor označovaný jako „půda“. Přístupný byl z boku budovy samostatným schodištěm.

67 Důstojníci četnictva se podle pracovního zařazení dělili na důstojníky výkonné, kteří vykonávali bezpečnostní službu, a na důstojníky správní, kteří vykonávali službu administrativní a řídicí. Zařazení se označovalo přídomkem „výk.“ či „správ.“ za hodnostním označením. U některých členů mužstva se ve služebních výkazech za příjmením uváděla římská číslice. Toto číslo označovalo, že již existuje jiný četník téhož jména a hodnosti.

68 NA Praha, ZČV Praha, inv. č. 896 a 897, kart. 1117–1171 a dále též *Adresář města Hradce Králové a obce Pražské předměstí*, Hradec Králové 1924, s. 12.

nastupovali později, tzn. od poloviny třicátých let, se potom často museli smířit s bytem v soukromém činžovním domě, neboť státní byty již nebyly k dispozici. To se týkalo např. osazenstva kontrolní silniční stanice či nových členů pátračky.⁶⁹

Dislokace četnictva a jeho provozní podmínky v Hradci Králové byly snad postačující do doby, než došlo ke vzniku nových útvarů četnictva, jakými byla pátračka, pohotovostní oddíl a silniční kontrolní stanice. Takovému rozvoji již původní objekt četnictva nemohl dostačovat. Po přestěhování do nových objektů úředního areálu v roce 1936 se však podmínky diametrálně zlepšily a hradecké četnictvo operovalo z jedné z nejmodernějších úředních budov, které v předválečném Československu existovaly.

Závěr

Hradec Králové náležel ve třicátých letech 20. století mezi nejvýznamnější místa dislokace četnictva v Čechách, což odpovídalo postavení města jako významného průmyslového a správního centra a sídla řady jednotek československé armády. Přitom až do poloviny třicátých let zajišťovaly bezpečnost ve městě, jeho okolí a v celém okrese či obvodu početně poměrně slabé síly s omezenou výbavou. Přesto, jak je doloženo dobovým tiskem i archivními prameny, dokázalo hradecké četnictvo úspěšně udržovat veřejný pořádek a odhalovat a stíhat zločince včetně těch nejvýznamnějších. Druhá polovina třicátých let přinesla obrat k lepšímu. Do Hradce přibyl pohotovostní oddíl a silniční četnictvo, systemizované početní stavy mužstva na stanicích se také postupně mírně zvyšovaly. Zlepšilo se i technické vybavení, v prvé řadě vybavení motorovými vozidly, ale i prostorové zázemí jednotek.

Na hradeckých stanicích sloužili velmi často skutečné četnické osobnosti, ať již to byl sám velitel oddělení a legionář mjr. Václav Holý, další legionář a velitel pátračky vrchní strážmistr Vilém Exnar, pro změnu opět legionář a fotograf pátračky štábní strážmistr Bedřich Pomezný, pozdější československý diplomat Inocenc Šebestík, velitel letecké hlídky kpt. František Rypl, letecký pozorovatel npor. Mikuláš Guljanič, ale i celá řada jiných mužů zákona, kteří si zaslouží pochvalu, úctu a ocenění. Samozřejmě, všichni nebyli takoví a zejména období okupace přineslo pro mnohé z hradeckých četníků těžká životní dilemata, ale to je již jiná kapitola.

Je obrovskou škodou, že velká většina písemností po královéhradeckém četnictvu skončila v propadlišti dějin. Chceme-li proto vynést na světlo alespoň část činnosti hradeckých četníků, vykreslit jejich vítězství i prohry, starosti i radosti, musíme podstoupit

69 NA Praha, ZČV Praha, inv. č. 896 a 897, kart. 1117–1171; inv. č. 817, kart. 922–923 a dále též *Adresář města Hradce Králové*, s. 12 a *Adresář a schematismus Velkého Hradce Králové*, Hradec Králové 1936.

mravenčí a mnohdy vsutku sysifovskou práci při studiu roztroušených zdrojů informací s vědomím, že na jeho konci nutně nemusí být badatelský úspěch. Přesto stojí za to se dějinám hradeckého četnictva věnovat. Tato práce měla otevřít téma, být pobídkou. Proto nenabídla hluboké sondy či veliké syntetické závěry, proto je pojata mnohdy popisně a nabízí od všeho něco. Snad otevřela dveře pro zpracování dílčích otázek, např. výše zmíněných prosopografických, pro sondy do nejzajímavějších případů doby, pro zpracování statistických dat ohledně mužstva sloužícího v rámci oddělení, ale také třeba pro analýzu vztahů vedení města a okresu s četnictvem. Přínosná může být i ekonomická analýza činnosti jednotek nebo jejich ubytovací poměry. Zajímavý může být pohled na roli četnictva ve městě během výjimečných okamžiků doby a mnoho, mnoho dalších témat. Tato studie se snažila k těmto tématům poněkud ušlapat cestu.

Příloha č. 1: Navýšení počtů četnictva v obvodu četnického oddělení č. 19 Hradec Králové roku 1919⁷⁰

Politický okres	Četnická stanice	Zesílena o:			Stav po zesílení:		
		v. strážm.	mužstva	celkem	v. strážm.	mužstva	celkem
Hradec Králové*	Kukleny		1	1	1	4	5
	Předměřice n. Labem		1	1	1	3	4
	Nechanice		2	2	1	4	5
Dvůr Králové n. Labem	Dvůr Králové n. Labem		2	2	2	7	9
	Jaroměř		2	2	2	4	6
	Smiřice		1	1	1	3	4
	Josefov		1	1	1	3	4
Nový Bydžov	Nový Bydžov		2	2	1	6	7
	Vysoké Veselí		1	1	1	3	4
	Chlumec n. C.		1	1	1	4	5
	Skřivany		1	1	1	2	3

* Návrh současně obsahuje i zřízení nové četnické stanice Hradec Králové – nádraží se stavem 1 vrchní strážmistr a 2 muži mužstva, a tedy posílení z 38 na 39 stanic, který byl následně realizován.

70 NA Praha, ZČV Praha, inv. č. 811, kart. 910.

Příloha č. 2: Přehled skutečného a systemizovaného stavu četnictva v obvodu četnického oddělení Hradec Králové v letech 1930–1938

V rámci přehledu stavu četnictva je třeba rozlišovat stav systemizovaný a stav skutečný. Skutečný stav se dále dělil na stav trvalý, tzn. mužstvo, které bylo na stanice přiděleno trvale, a stav dočasný, kdy bylo mužstvo na stanice pouze dočasně převeleno.⁷¹

I. Skutečný stav

Rok	Důstojníci		Gážisté dle služebních tříd					Celkem gážistů
	správní	výkonní	vrch. stržm.	prap.	šstržm.	stržm.	četn. na zk.	
1930	2	3	47	8	28	79		162
1931								
1932	2	3	47	6	87	27		167
1933								
1934*	2	3	46	5	91	18		160
1935	3	3	43	6	90	20		159
1936**	2	3	46	10	82	35	11	184
1937	2	3	51	4	86	53		194
1938	2	5	53	11	95	59	4	223

* Pro rok 1934 jsou z důvodu absence pramene uváděna data ze září 1934.

** Pro rok 1936 jsou z důvodu absence pramene uváděna data z července 1936.

II. Systemizovaný stav

Rok	Důstojníci		Gážisté dle služebních tříd					Celkem gážistů
	správní	výkonní	vrch. stržm.	prap.	šstržm.	stržm.	četn. na zk.	
1930	2	3	45	8	115			168
1931								
1932	2	3	45	9	115			169
1933								
1934*	2	3	45	9	117			171
1935	2	3	45	9	127			181
1936**	2	3	45	9	125			179
1937	2	3	45	9	126			180
1938	2	3	45	9	126			180

* Pro rok 1934 jsou z důvodu absence pramene uváděna data ze září 1934.

** Pro rok 1936 jsou z důvodu absence pramene uváděna data z července 1936.

⁷¹ Tamtéž, kart. 911 a 912. Stav je uváděn vždy k prosinci daného roku. Pro roky, které chybí, se zatím z důvodu absence zdroje nepodařilo rekonstruovat statistická data.

Příloha č. 3: Přehled stavu mužstva na Četnické stanici Hradec Králové na konci roku 1936

<i>Hodnost, jméno a příjmení*</i>	<i>Od kdy zařazen na stanici</i>
vrchní strážmistr František Nováček	od 14. 5. 1936**
praporčík Karel Hartman	od 29. 12. 1934
štábní strážmistr Josef Ernest	od 15. 5. 1921
štábní strážmistr František Kalous	od 15. 1. 1931
štábní strážmistr Alfred Michel	od 10. 2. 1934
štábní strážmistr Ladislav Papež	od 1. 6. 1932
štábní strážmistr Jan Svoboda	od 1. 4. 1931
strážmistr Jaroslav Brůna	od 30. 9. 1936
strážmistr Arnošt Fritz	od 30. 9. 1936
strážmistr Karel Kocourek	od 15. 10. 1934
strážmistr Jaroslav Kříž	od 16. 12. 1930 do 18. 10. 1932 a znovu od 8. 8. 1933

* SOKA Hradec Králové, Četnická stanice Hradec Králové, nezpracováno, inv. č. 120 a NA Praha, ZČV Praha, inv. č. 897, kart. 1125–1171.

** Velitel stanice vrchní strážmistr František Nováček sloužil na stanici v Hradci Králové do 11. 7. 1938, kdy nastoupil jako pověřený okresní četnický velitel do Jablonce nad Nisou. Novým velitelem stanice se stal vrchní strážmistr František Lenk, který zde velel do 10. 3. 1944.

Příloha č. 4: Přehled stavu mužstva na Četnické pátrací stanici Hradec Králové v letech 1936–1938

<i>Jméno a hodnost*</i>	<i>Na stanici od – do</i>
vrchní strážmistr Jaroslav Šiktanc, velitel	1. 1. 1928 – 30. 1. 1937
vrchní strážmistr Vilém Exnar, velitel	15. 2. 1937 – 31. 5. 1939
štábní strážmistr Josef Ambrož, zástupce velitele	30. 12. 1933 – 20. 11. 1938
štábní strážmistr Josef Arazim, psovod	1. 2. 1928 – 15. 9. 1936
praporčík Václav Jaroš I.	29. 12. 1934 – ? (min. do 2/1938)
strážmistr Vladislav Richard Jarý, kancelářský pomocník	12. 11. 1936 – 1. 10. 1942
štábní strážmistr Josef Jiroušek III., řidič	15. 8. 1934 – 1. 10. 1942
štábní strážmistr Jaroslav Němec	9/1936 ? – 10/1938 ?**
štábní strážmistr Bedřich Pomezný, fotograf	20. 2. 1933 – 31. 8. 1939
strážmistr Inocenc Šebestík, řidič	20. 1. 1934 – 15. 6. 1939
štábní strážmistr Josef Štěpán	30. 4. 1937 – 1. 10. 1942
štábní strážmistr Jan Turko, psovod	29. 5. 1936 – 5. 11. 1938

* SOA Zámorsk, Četnická pátrací stanice, inv. č. 1–10, kn. 1–10 a NA Praha, ZČV Praha, inv. č. 896 a 897, kart. 1117–1171. Hodnosti četníků jsou uváděny k datu, kdy na ČPS v Hradci Králové.

** V případě Jaroslava Němce přímé archivní prameny zatím selhávají. Jeho přítomnost na ČPS Hradec Králové je z nepřímých pramenů doložena léty 9/1936 – 10/1938, což však neznamená, že zde nesloužil i před tímto datem a po tomto datu. Srov. např. Michal DLOUHÝ, *Četnické děti*, dostupné na URL: <www.pozitivni-noviny.cz> [cit. 2014-11-10].

Zusammenfassung

Die Gendarmerie in Königgrätz, Einführung in ihre Struktur in den 30er Jahren des 20. Jahrhunderts

Die tschechoslowakische Gendarmerie und ihre Geschichte werden immer öfter zum Interesse sowie von den Historikern als auch von der breiten Öffentlichkeit. Leider betrifft dieses Forschungsinteresse kaum Königgrätz. Die kleine Studie soll deshalb zur Eröffnung der Problematik der Geschichte dieses Sicherheitskorps in Königgrätz in den 30er Jahren des 20. Jahrhunderts beitragen und eine Basisübersicht in seiner Struktur zu gewähren. Trotz der allgemeinen Sicht versucht der Autor neue Erkenntnisse ans Licht zu bringen und das Thema zu erhellen, mit dem sich bisher keiner Forscher befasste.

Königgrätz gehörte in der Zeit der Ersten Republik zu den Städten mit einer umfangreichen Dislokationsstruktur der Gendarmerie. Diese gehörte zu der Jurisdiktion der Landesgendarmeriekommandantur Prag, der Gendarmerieabteilung Königgrätz und der Bezirksgendarmeriekommandantur Königgrätz. In der Stadt gab es außer der Hauptgendarmeriestation noch eine Gendarmeriestation auf dem Hauptbahnhof und etliche Gendarmeriestationen in den Periferiegemeinden, die später Ortsteile des sgn. Großen Königgrätz wurden.

Weiter wurden allmählich weitere spezielle Gendarmerieabteilungen errichtet. Es handelte sich um eine Gendarmerienotabteilung, die sich an dem Staatsgrenzeschutz im nahen Grenzgebiet beteiligte. Weiter gab es eine Straßenkontrollestation, die die Sicherheit des Straßenverkehrs im Nordteil Ostböhmens bewachte. Eine ganz außerordentliche Stelle gehörte dann der Gendarmerieflugpatrouille, die auf dem örtlichen Militärflugplatz dislokiert wurde. Die heute meist bekannte

Gendarmerieeinheit in Königgrätz war allerdings die Fahndungsstation der Gendarmerie Königgrätz, deren Mitglieder zum Vorbild der populären Serie des Tschechischen Fernsehens unter dem Titel „Gendarmeriehumoresken“ wurden.

Ebenso wie in anderen Städten löste auch die Gendarmerie in Königgrätz im Zusammenhang mit der Erweiterung seiner Mitgliedszahl im Laufe der 30er Jahre die Dislokationsschwierigkeiten. Das löste sich erst mit dem Aufbau von dem Staatsbehördenkomplex auf der Straße Československé armády. In dem funktionalistischen Gebäude des Architekten Gočár befanden sich nicht nur die Diensträume, Garagen und technisches Umfeld der Gendarmerie, sondern auch die Gendarmeriekaserne und Wohnungen einiger Gendarmeriekommandanten. Der Rest der Mannschaft wohnte mit seinen Familien in Stadt – oder Mietwohnungen.

Die Personalstruktur der Gendarmerie in Königgrätz war sehr bunt und ihre Rekonstruktion kann in der Zukunft viele interessante Erkenntnisse bringen. Hier wirkten einige interessante Gendarmeriepersönlichkeiten. Es handelte sich um ehemalige Legionäre, von denen z. B. der Abteilungskommandant Major Holý, der Fahndungskommandant Stabswachtmeister Exnar, der Oberwachtmeister Arazím und weitere zu erwähnen sind. Eine fachlich hervorragende Persönlichkeit war der Stabswachtmeister Pomezný, ein bedeutender Kriminalist, ebenso wie der Stabswachtmeister Šebestík, der spätere tschechoslowakische Diplomat. Viele der Königgrätzer Gendarmen beteiligten sich später aktiv an dem Heimats- und Auslanswiderstand gegen Faschismus,

die bekanntesten von ihnen waren wohl die Piloten František Rypl (Widerstand in Großbritannien und in der Sowjetunion) und Mikuláš Guljanič (Widerstand in der Sowjetunion).

Die von der Königgrätzer Gendarmerie gelösten Fälle waren relativ abwechslungsreich, ebenso

wie in den ähnlich großen Städten. Den einzelnen Fällen der Königgrätzer Gendarmerie widmet sich jedoch diese Studie aus Raum- und Konzeptionsgründen nicht, diesen Stoff werden weitere Studien mit dieser Thematik bearbeiten.